

Ерік БЕНТЛІ¹

НЕДІЛЬНІ ВЕЧОРИ В САНТА-МОНІЦІ

Англійський літературознавець і перекладач Ерік Русел Бентлі (нар. 1916 р.) відвідав у червні 1942 року у Санта-Моніці Брехта і попросив його про допомогу у двомовному виданні віршів. Бентлі швидко став для Брехта справжнім фахівцем англійськомовних перекладів та їх надрукувань, що, особливо після повернення Брехта до Європи, повинно було б виявитися розумним, навіть простим. Брехт також уповноважив перекладача вести для нього переговори про постановку п'єс. Бентлі був молодим, сприйнятливим, почав рано займатися творами поета і продовжував робити це тривалий час. Він переклав багато віршів та п'єс, поставив їх на сцені і проаналізував у таких книгах, як *«The Playwright as thinker»* (1946) та *«In search of the theatre»* (1953). Пишучи Фердинанду Рейхеру у липні 1949, Брехт зазначив, що Бентлі «проробив чудову новаторську роботу, відкривши Університетський театр».

У січні 1949 Бентлі поїхав на тиждень до Берліну та відвідав Брехтівську постановку п'єси *«Кураж»* у Німецькому театрі. Наступного року в Мюнхені, під час постановки Брехтом цієї ж п'єси Бентлі був асистентом режисера. 1954 року Брехт запросив Бентлі на майстер-клас до Академії мистецтв. У листопаді 1954 він писав, що не знає в Штатах нікого, «хто б настільки компетентно, як Ви, висловлювався про переклади, театр, акторів, режисерів і т.д.». Але він, мабуть, також чув, що переклади Бентлі більше піддаються читанню, аніж мовленню. Про це говорить і Елізабет Гауптман у своєму свідченні з липня 1956 року, де йдеться про те, що Брехт цінував Бентлі більше як літературознавця, ніж як перекладача.

Текст є уривком з німецького варіанту книги спогадів Бентлі про Брехта, яка вперше з'явилася англійською мовою 1985 року під назвою *«The Brecht memoir»*.

The Coronet Theatre, Лос-Анджелес, Каліфорнія. 31 липня 1947. Дозвольте мені трішки похвалитися: я сидів біля Петера Лорре, за Інґрід Берман і перед Чарлі Чапліном. Вже самого Лорре було б достатньо: він був, можливо, найінтелігентнішим з усіх акторів, яких я коли-небудь зустрічав, навіть коли він перед молодим професором Бентлі трохи вже занадто хвалився своєю начитаністю. («Що сказав би Гайдеггер на це?») Зараз

прем'єра *«Галілео»*, і Лорре розповідає мені, як би він поставив цю та інші п'єси Брехта, так, він інсценував би їх всі, відколи з 1920 року знає, що ББ – драматург, поет нашого часу... Брехт нервується перед тим, як піднімуть завісу. Він біжить з театру до найближчого магазину-аптеки і говорить, задиhaючись: «Мені потрібен Seven-Up!»

З лижної бази Джея Лафлінза в Юті, де я провів свою відпустку, я поїхав разом з Майєю, моєю дружиною та співробітницею, до Л.А.² Родина Брехтів поселила нас у своєму літньому будинку. Я пригадую, що стіни у ванній кімнаті дружини Брехта Гелени Вайгель замість шпалер були обклеєні китайськими газетами. Гелена чудово готувала і була хорошою господинею. Міщанські порядки? Ні, Брехт жив подвійним життям, і нам було важко не заплутатися. Хоча він і вечеряв разом з родиною, проте за кілька кілометрів він винаймав будинок для Рут Берлау і після вечері, здебільшого, пропадав там. Вранці він повертався «додому» до своєї кімнати, щоб попрацювати. Нам з Майєю доводилося їздити то туди, то сюди між двома будинками. Іноді нас запрошував до себе Петер Лорре, який жив на досить широку ногу. Коні! Атрибутом зіркового життя для Лорре була власна стайня. Поряд з ним жила також і власна дружина пані Гауптман. Ні, не коханка, а порадиця і близька подруга. Вона називала себе «особистою секретаркою».

Постійне ходіння туди сюди у будинку Брехтів будь-кого могло вивести з рівноваги. Одна лише Гелена Вайгель облаштувалася там і, здавалося, що справді жила там. Просто незбагненно, як їй вдавалося накривати на стіл для всіх тих людей, які несподівано з'являлися в різний час. Син та донька – Штефан і Барбара – вже показували симптоми тієї «хвороби», яку називають порізнотою і від якої страждають всі діти видатних осіб. Ознаки перевтоми, виснаженості, але й також протесту...

Здавалося, Брехтові було важко висидіти з родиною та друзями до кінця обіду. Перед десертом він часто втікав до своєї кімнати. Потім якось з'ясувалося, що він тікав до свого дивану та детективів. (Він читав детективи англійською; володів мовою набагато краще, ніж можна було б подумати, слухаючи його.)

Для людей, які вивчають Брехта, мабуть, незайвим буде знати про схильність його дітей до бунтарства. Лише через дітей ідея протесту знаходила доступ до Брехтівського мислення. Коли йому доводилося мати справу з кимось нахшталт Рут Фішер, у дівочтві Айслер, яка протестувала проти сталінізму, то він називав її свинею і наказував розстріляти. Друг його сина – Ганс, син Бертольда Фіртеля – розповідає, що Брехт часто кри-

¹ Переклад зроблено за публікацією Eric Bentley. Sonntagabends in Santa Monica // Wizisla E. (Hg.) Begegnungen mit Brecht. Leipzig: Lehmann Verlag, 2009. — S. 209 – 213.

² Л. А. (англ. L.A. – Los Angeles) — Лос Анджелес

чав, наказуючи вбити і його, при цьому повторював ключове слово: «Вбити, вбити, вбити!» Однак Ганс пояснює, що Брехт казав це лише у гніві і насправді не хотів цього. Пізніше він був дуже привітним до Ганса. Саме в цьому справа. Він дозволяв дітям протестувати. Хоча він стверджував, що не буде їх терпіти, але терпів. Якби він мав владу, то, без сумніву, засудив би дійсно до смерті таких людей, як Рут Фішер. Зрада Радянському Союзу була зрадою собі. Лише з великими ваганнями і навіть згодом тільки до певної міри ББ навчився бачити в самому Сталіні зрадника, «заслуженого вбивцю народу». Штефан Брехт та Ганс Фіртель були «троцькістами» (лапки тут, можливо, взагалі зайві), яких потрібно було терпіти, навіть в рідному домі, де толерантності стояла не на першому місці. Завдяки їм дух Бертольта Брехта не повністю затвердів.

Дуже дивно, що у книгах спогадів та біографіях майже немає інформації про Брехта як батька. Навіть я, хоч і не так часто бував вдома у Брехтів, можу яскраво пригадати деякі епізоди. Наприклад, його донька Барбара (це було в Цюриху, вона була вже юною пані) верещить: «Засуньте ваші соціальні інтереси куди завгодно!» – і закриває перед носом батьків двері до своєї кімнати. Або: ББ просить мене (це було ще пізніше, в Мюнхені) відіслати гроші своєму синові Штефану і похмуро додає: «Чому я відсилаю йому гроші? Адже він все витрачає на повій!»

Отже, «поганий батько», як і більшість письменників? У будь-якому разі під кінець – «справжній» батько-міщанин, оскільки у заповіті він призначає свої статки не тим, «хто добре підходить для цього», як він вимагає у «Крейдянському колі», а залишає все своїй вдові, іншим жінкам, які були в його житті (колишнім і теперішнім), і трьом дітям, які вижили. (Повна історія заповіту, краще сказати заповітів, занадто довга, щоб переказувати її тут, і до сьогоденного моменту, у 1988 році, відомі ще не всі факти).

Недільними вечорами Гелена Вайгель приймала гостей. Збиралося дуже приємне товариство: була невибаглива, задушевна атмосфера, пиво і нагода скуштувати один-два кулінарні шедеври Вайгель. Цій акторці чудово пасувала роль господині, навіть якщо її чоловікові не вдавалося перейняти роль господаря. Він зазвичай сидів у куток, де всі, хто мав бажання, могли його знайти. Вона в той час кружляла по кімнаті і стежила за тим, щоб кожен почував себе добре. Більшість гостей були німці, і розмови велися здебільшого німецькою. Було лише два типи присутніх людей: ті, для яких комунізм був відповіддю на все, та аполітичні діячі кіно й театру, як наприклад Чарльз Лафтон. Петер Лорре був незамінним гостем, тому що він був, мабуть, єдиним, хто почував

себе добре у двох світах і, крім того, міг вільно розмовляти німецькою та англійською. Одного разу був випадок, коли на слові комунізм, яке чітко й голосно пролунало, раптом постукали в двері. Всі замовкли. А чи не ФБР почуло слово і відразу ж перейшло до дій? Заходить товстенький маленький чоловік, широко й глузливо посміхаючись та зиркаючи очима. «Комунізм?, – голосно запитує він. – Комунізм?» Це був Петер Лорре.

Брехт покинув Америку за рік до того, як Генрі Воллес балотувався на пост президента. Однак рух за Воллеса вже розпочався, і для Брехта очікувана битва на виборах була ОСТАННЬОЮ БИТВОЮ. «Воллес або Третя Світова!» – проголосив він і при цьому зухвало витріщався. Його апокаліптичні погляди заважали йому піддатися на якісь ліберальні ілюзії щодо нацистів. Від самого початку він був переконаний, що ті ні перед чим не зупиняться. Іноді він усіх, хто добре ставився до капіталізму, називав нацистами. Я розповів йому, що хотів полетіти до Європи рейсом Youth Argosy, компанії, яка влаштовувала дешеві польоти для студентів і часто мала проблеми в аеропортах. Брехт був переконаний, що великі авіакомпанії знайдуть шляхи й засоби, щоб літак компанії Youth Argosy впав посеред Атлантичного океану. Він цілком серйозно порадив мені замовити квиток на інший рейс.

З німецької переклала Аліна Івасик